

Авдєєва Г.К.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташица НАПрН України, Україна, м. Харків

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

На економічний та суспільний розвиток України вкрай негативно впливає діяльність організованих злочинних груп і організацій, особливо – в умовах збройної агресії, коли організована злочинність може слугувати інструментом спецслужб іноземних держав для дестабілізації ситуації в нашій країні. При цьому кількість виявлених в Україні злочинних груп і організацій щороку зростає (у 2018 р. – 288, у 2019 р. – 293, у 2020 р. – 377, за 7 місяців 2021 р. – 384). Збільшується кількість таких груп з корумпованими зв'язками (у 2018 р. – 21, у 2019 р. – 29, у 2020 р. – 33, а за 7 місяців 2021 р. – 47) та міжрегіональними (у 2018 р. – 41, у 2019 р. – 23, у 2020 р. – 51, а за 7 місяців 2021 р. – 59). За 7 місяців 2021 р. у бюджетній сфері припинено діяльність більшої кількості злочинних груп і організацій, ніж у попередні роки (у 2018 р. – 22, у 2019 р. – 21, у 2020 р. – 28, а за 7 місяців 2021 р. – 36). Встановлені суми матеріальних збитків від діяльності злочинних груп також зростають (у 2018 р. – 517 997,18 грн, у 2019 р. – 1 162 227,90 грн, у 2020 р. – 1 092 792 грн, за 7 місяців 2021 р. – 1 289 013 грн). [1]. Більше того, фактичний рівень організованої злочинності в Україні може бути ще вищим. Як справедливо стверджує О. Ю. Шостко, «кримінологічна характеристика сучасного стану організованої злочинності в Україні (рівень, структура, динаміка), складена на базі офіційної звітності, через її надзвичайно високий рівень латентності не повною мірою віддзеркалює фактичний рівень організованої злочинності в Україні». [2, с. 143].

На тлі глобальних світових процесів і поширення в усіх сферах діяльності людини інформаційних і телекомунікаційних технологій характер діяльності організованих злочинних груп ускладнюється та стає більш динамічними. В таких умовах традиційна реактивна модель правоохоронної системи не в змозі ефективно їм протидіяти. Тому ще наприкінці минулого століття спочатку у Великобританії, а згодом і в інших країнах (США, Канада, Німеччина та ін.) набула розвитку керована розвідувальною аналітикою поліцейська діяльність (Intelligence Led Policing, ILP), в якій на основі аналітичної обробки інформації з відкритих і закритих джерел й оцінки ризиків встановлюються об'єкти злочинного посягання (сфери кримінальної активності), а співробітники правоохоронних органів з урахуванням отриманих аналітичних даних мають визначати напрями розслідування злочинів і ухвалювати процесуальні рішення. [3, с. 7]. Тобто, така модель правоохоронної системи здатна не лише розслідувати скоєні організованими групами злочини, а й на основі комплексного аналізу значних за обсягом масивів інформації прогнозувати і попереджати їх.

Відділ транснаціональних загроз (TNTD/SPMU) Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) на тлі зростаючого транснаціонального характеру організованої злочинності здійснює її постійний моніторинг в усьому світі та доводить, що ILP є найбільш ефективною моделлю управління правоохоронними органами, в якій розвідувальна аналітика є основою для планування та прийняття процесуальних рішень. При цьому для аналізу великого обсягу даних та інформації в сучасному світі необхідні добре функціонуючі бази даних та ІТ-структури (інформаційні системи обробки даних). [3, с. 28].

Саме з урахуванням принципів ILP в Україні одночасно із реформуванням Служби безпеки України замість Податкової міліції та економічних підрозділів СБУ та Міністерства внутрішніх справ створено Бюро економічної безпеки (БЕП), що попереджатиме та розслідуватиме кримінальні порушення у сфері публічних фінансів (економічні, фінансові і податкові). БЕП на аналітичному рівні (без оперативно-розшукових заходів та обшуків) шляхом аналізу інформації в наявних базах даних виявлятиме системні злочини, визначатиме загрози економіці держави, оцінюватиме ризики за

ступенем небезпеки, спрямовуватиме необхідні ресурси для їх попередження та протистояння ним.

Дуже важливою у побудові ІЛР є обмін даними і розвідувальною інформацією між різними відомствами правоохоронних органів. Прикладом слугують, зокрема, Швеція і Великобританія, в яких відповідно до національного законодавства такий обмін є обов'язковим. В більшості інших країн законодавство не забороняє обмін даними, але він не є обов'язковим. [3, с. 38]. На жаль, в Україні БЕП поки що не має доступу до аналітичних систем інших відомств і установ.

Європол наголошує на тому, що у 2021 р. організована злочинність залишається серйозною загрозою внутрішньої безпеки ЄС. Вона підриває всі рівні суспільних відносин, включаючи економіку, державність і верховенство права. Організована злочинність швидко пристосовується до змін, зокрема, в умовах пандемії COVID-19. Корупційні зв'язки, контролювання законних бізнес-структур, «відмивання» грошей є характерними рисами сучасної організованої злочинності. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє членам організованих груп удосконалити комунікаційні зв'язки. Більше 80 % кримінальних мереж задіяні в незаконному обігу наркотиків та підакцизних товарів, злочинах проти власності, торгівлі людьми та ін. [4].

Європол надає рекомендації щодо виявлення всіх поточних загроз з боку організованих злочинних груп (в т. ч. - використовуваної інфраструктури, географічного розташування), оцінки ймовірних негативних наслідків, тощо. [4, с. 100]. З урахуванням цих рекомендацій в Україні схвалено Стратегію боротьби з організованою злочинністю, яка реалізуватиметься в такі три етапи: оцінка загроз тяжких злочинів та організованої злочинності (SOCTA Україна), визначення обмеженої кількості стратегічних цілей згідно з висновками проведеної оцінки загроз тяжких злочинів та організованої злочинності (SOCTA Україна) і розроблення й виконання комплексних планів заходів. Стратегія передбачає удосконалення порядку взаємодії та координації державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, розроблення та впровадження єдиної захищеної інформаційної системи, що забезпечить оперативний доступ суб'єктів боротьби з організованою злочинністю до дер-

жавних баз даних, обмін даними, зокрема електронними, поштовими та іншими повідомленнями, із визначенням органу, на який буде покладено обов'язки щодо технічного адміністрування; уніфікацію їх інформаційно-аналітичного забезпечення та інтеграцію вітчизняних інформаційних систем, зокрема з відповідними інформаційними системами країн - членів ЄС. [5].

Для ефективної реалізації положень цієї стратегії в Україні треба вирішити такі існуючі проблеми: 1) розробити єдині стандарти для вводу (виведення) інформації в бази даних, які формуються різними відомствами правоохоронних органів, поєднати їх в єдину інформаційно-аналітичну систему та полегшити доступ до них відповідальним за аналітичну роботу спеціалістам (прикладом може слугувати така система, створена в Естонії); створити міжвідомчу систему обміну даними в правоохоронних органах та забезпечити їх взаємодію з іншими установами (зокрема, податкові бази даних, бізнес-реєстри, реєстри речових прав на рухоме і нерухоме майно, бази особистих даних громадян, реєстр виконавчих проваджень, реєстр довіреностей, тощо); 2) створити міжвідомчий правоохоронний орган, який займатиметься інформаційно-аналітичною обробкою інформації і координуватиме процеси її обміну між різними правоохоронними структурами, визначити його підзвітність і повноваження; забезпечити відбір кадрів до цього органу переважно з осіб, які мають вищу освіту в ІТ-галузі (навчальні заклади юридичної спрямованості не мають достатніх можливостей для забезпечення систематичної підготовки або навчання в цій сфері); 3) розробити і ухвалити нормативно-правові акти, в яких будуть чітко визначені ролі, права, обов'язки та повноваження відповідальних за інформаційно-аналітичну роботу осіб, а також порядок збирання, обробки, аналізу та обміну різними видами інформації за умови дотримання прав людини (особливо – права на захист персональних даних), а також їх підзвітність та порядок нагляду за їх роботою; 4) запровадити у вищих навчальних закладах юридичної спрямованості вивчення дисципліни з основ ІЛР та ін.

Література:

1. Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціям: статистика. Офіс Генерального про-